

LÆRLINGEN

— eit spel om Henrik Ibsens ungdomstid

Møre og Romsdal regionteater — **TEATRET VÅRT**

Henrik Johan Ibsen

1828 — 1906

1844 Henrik Ibsen flytter heimanfrå som 16-åring, reiser til Grimstad.

HER BYRJER HISTORIA VÅR

1844 — 50 Apotekerlærling i Grimstad.

«Tiden var stærkt bevæget. Februarrevolutionen, opstandene i Ungarn og andetsteds, den slesvigske krig, — alt dette greb mægtigt og modnende ind i min udvikling, hvor ufærdig den end længe bagefter vedblev at være Overhovedet, — medens en stor tid stormede udenfor, befandt jeg mig på krigsfod med det lille samfund, hvor jeg sad indeklømt af livsvilkår og omstændigheder.

1850 «CATILINA» utgjeve. Ibsen flytter til Christiania. Examen artium.

1850 — 51 Medarbeidar i «Arbejderforeningernes Blad», «Andhrimner» og «Samfundsbladet». Lærer ved Thrane-rørsla sin «søndagsskole».

1851 Reiser til Bergen. Blir tilsett ved det ny-opna teatret.

HER SLUTTAR HISTORIA VÅR

1853 Held 17. mai-talen i Bergen dette året: «Han talte om Norge, som endnu laa i Svøb; men Udviklingen var nær og maate komme»

1855 «FRU INGER TIL ØSTRÅT» uroppført.

1857 Reiser til Christiania. Blir tilsett som sjef ved Det norske Theater. Medlem av det litterære selskap «Hollenderkretsen»:

«Der var i Ibsen sterkt sammensatte natur en god slump konservatisme . . så radikalt omstyrtende han var i det sjælelige, så likegyldig, så avvisende var han likeoverfor al udvortes hæsbæsende reformiver.»

1858 «HÆRMENDENE PÅ HELGELAND» utgjeve.

1862 «KJÆRLIGHEDENS KOMEDIE» utgjeve. Sluttar som sjef for Det norske Theater.

1863 «KONGSEMNERNE» utgjeve.

1864 Busett seg i Roma.

1866 «BRAND» utgjeve.

1867 «PEER GYNT» utgjeve.

1869 «DE UNGES FORBUND» utgjeve.

De siger jeg er bleven «konservativ». Jeg er, hvad jeg var mit hele liv. Jeg går ikke med på at flytte brikker. Slå spillet overende; da har De mig sikker. En eneste revolution jeg husker som ikke blev gjort af en halvhedsfusker.

*Det første
biletet ein
kjenner av
Ibsen er frå
ca. 1860.
Ibsen var då
32 år.*

Den bær for alle de senere glorien. Jeg mener naturligvis syndflodshistorien.

Dog selve den gang blev Lucifer luret; thi Noah tog, som De ved, diktaturet. Lad os gøre det om igen, radikalere; men dertil kræves både mænd og talere.

I sørger for vandflom til verdensmarken.

Jeg lægger med lyst torpedo under Arken.

1871 «DIGTE» utgjeve.

«Liberalisterne er frihedens værste fiender. Under absolutismen trives åndsfrigheden og tankefrigheden bedst.»

1873 «KEISER OG GALLILÆER» utgjeve.

«Alt det vi til dato lever på, er jo kun smulerne fra revolutionsbordet i forrige århundred, og den kost er jo nu længe nok tygget og tygget om igjen. Begreberne trenger til et nyt indhold. Frihed, lighed og broderskab er ikke længere de samme ting, som de var i salig Guillotinens dage.»

1875 Flytter til München.

1877 «SAMFUNDETS STØTTER» utgjeve.

«Staten må væk! Den revolution skal jeg være med på. Undergrav statsbegrebet, optil frivilligheden og det åndeligt beslægtede som det ene afgørende for en sammenslutning, — det er begyndelsen til en frihed som er noget værd.»

Brandes: «Det var en Troesartikel for Ibsen, at alle Parlamentspolitikere var Hyklere, Løgnere, Vaasere, Hunde . . Den afgørende Frihed var social Frihed, Aandsfrihed, Tankens Frihed, Samvittighedsfrihed»

- 1879 «ET DUKKEHJEM» utgjeve.
 1880 Flytter tilbake til Roma.
 1881 «GENGANGERE» utgjeve.
 «Folk tror, at jeg har forandret Anskuelser i Tidens Løb. Det er en stor Feiltagelse; i Virkeligheden er min Udvikling aldeles konsekvent. Jeg er nøiagtig den Samme nu, som da jeg først fandt mig selv.»
- 1882 «EN FOLKEFIENDE» utgjeve.
 «Hvad er majoriteten? den uvidende masse. Hvor mange tror De, er berettiget til at ha nogen meninger av dem, som er i majoriteten? De eneste, som igrunderen har min sympati er nihilister og socialister. De vil noget helt og er konsekvente.»
- 1884 «VILLANDEN» utgjeve.
 «Jeg får mere og mere bekræftelse på at der ligger noget demoraliserende i at befatte sig med politikk og i at slutte sig til partier»
- 1885 Busett seg i München.
 «Man burde kappe hodet af bourgeoisiet, som man for hundre aar siden i Frankrige kappede hodet af adelen.»
 «Høire, siger De? — Kjære, med det slags folk har jeg intet at gjøre. Dem regner man ikke længer med. De er ikke med i fremtidens saga. . . .»
- 1886 «ROSMERSHOLM» utgjeve.
 «Den Omformning af Samfundsforholdene, som nu forberedes ude i Europa, den beskjæftiger sig væsentlig med Arbeiderens og Kvindens fremtidige Stilling.
 Den er det, jeg haaber paa og venter paa og vil virke for alt hvad jeg kan.»
- 1888 «FRUEN FRA HAVET» utgjeve.
 «Jeg, der aldrig i mit liv har befattet mig med politikk men kun med samfundsspørsmål!»
- 1890 «HEDDA GABLER» utgjeve.
 «Jeg begyndte med at føle mig som normand, udviklede mig så til skandinav og er nu havnet i det alment germanske.»
- 1891 Reiser tilbake til Noreg og busett seg i Kristiania.
- 1892 «BYGGMESTER SOLNESS» utgjeve.
 «Det er for tiden en hel del uro og gæring i de politiske kredse heroppe. For mig er det af interesse at iagttage alt dette på nært hold. Men personlig blander jeg mig ikke ind i stridighederne Siden min tilbagekomst ifjor er jeg i den lykkelige stilling at vide med mig selv og daglig erfare at jeg har både højrepartiet og venstrepartiet for mig. . . .»

Over: Knut Ørvig, Morten Borgersen og Peter Lindbæk.

- 1894 «LILLE EYOLF» utgjeve.
 1896 «JOHN GABRIEL BORKMAN» utgjeve.
 1899 «NÅR VI DØDE VÅGNER» utgjeve.

 Sitata er henta frå Ibsens brev, talar og dikt.

Sigrid Huun og Morten Borgersen.

DRAUMEN OG DET VERKELEGE

Kva fortel Henrik Ibsen sjølv om si eiga ungdomstid?

Ikkje så svært mykje

Det han let etter seg var nokre få brev, ei sjølvbiografisk innleiing til ei av bøkene sine, — og ein ganske stor haug med dikt, skodespel, artiklar og noveller som kanskje ikkje fortel så mykje om mannen som skreiv.

Frå dei som levde samstundes med Ibsen har vi ein god del meir å hente. Nære vener og folk som møtte han i Grimstad og Christiania har gjeve ganske levande skildringar av den unge Henrik Ibsen. Det underlege med dei er å sjå kor ulike bilete dei teiknar av han.

Dei forskjellige litteraturhistoriene har så freista å lage seg deira bilete av den store dikteren som ung mann, — bygd på det fattige materialet som finst.

Det er blitt eit puslespel, der eit og anna hovudmønster teiknar seg: Den innelukka rikmannssoen bak disken i eit fattigsleg småbyapotek, — diktaraspire i opposisjon til småborgarmentaliteten i Grimstad, — den revolusjonsbegeistra skaparen av dramaet om Catilina, — den fattige studenten i Vika med sympati for Thrane-rørsla

Morten Borgersen og Knut Ørvig.

I arbeidet vårt med dette stykket har vi freista å konsentrere oss om ei hovudline: Vi har ønskt å syne den unge Henrik Ibsen i *utvikling*. Vi har freista å få greie på det som verkeleg hende, sette oss inn i forholda på den tida dette gjeld, og så fabulere oss vidare fram til ei handling og eit handlingsmønster.

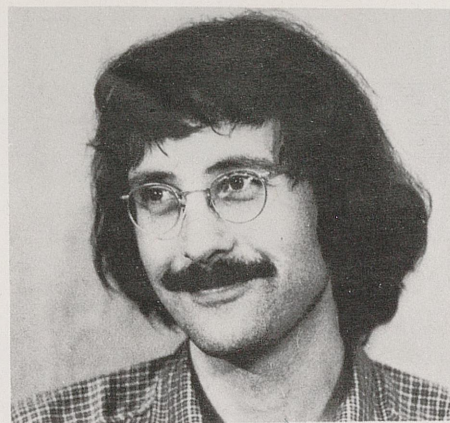
Ein kvar ungdom, — ung i 1840-åra eller i dag, utviklar seg i møte med det som omgir han. Slik óg med Ibsen, får vi tru.

Vi har vilja syne ein Ibsen som lærer noko, i møte med dei menneska som omgav han, i forhold til den tida han levde i, og på bakgrunn av dei røynslene han gjorde.

Slik blir ikkje den unge Henrik Ibsen eit unikt enkelttilfelle, men eit eksempel til lærdom også for unge menneske i dag.

Den vanlege oppfatninga av den store dikteren vår er at han så å seie må ha vore født med tilknappa diplommatfrakk og svart flosshatt. Vi har vilja pirka litt ved den myten, — freista å kneppe opp frakken og sjå etter kva som måtte vere innafør.

Vi trur at somme menneske må ha hatt stor innverknad på Henrik Ibsen i den «læretida» han var i mellom det 16. og 22. leveåret sitt.

Instruktøren Sverre Rødahl.

Dei fleste personane ein møter på scenen i stykket vårt har verkeleg levd, og må ha spela ei viktig rolle i Ibsen sitt liv.

Dette siste gjeld særskilt Ole Schulerud, — Ibsen sin nære ven i Grimstad og Christiania.

Det gjeld sjølvsgatt *apotekaren* (eller apotekarane, — når rett var, tente Ibsen under to i den tida han var ved apoteket i Grimstad).

Det gjeld *Else Sofie*, tenestejenta på apoteket, og *Svend Fjellmand*, flaskekyllaren som har liten plass i historiebøkene, og ein stor plass i historia vår.

Mor Sæter er kjent for mange som «den kloke kona» i Vika, med fleire dommar for ulovleg lækjarverksemd og med stort hus der både Schulerud og Ibsen losjerte.

Ein person i stykket, er vårt eige produkt. Han heiter *Aslaksen*, og er boktrykkar av fag. Vi har lete han trykke «Arbeiderforeningernes Blad» — avisa der Ibsen var medarbeidar, og han står for dei synspunkta som Ibsen møtte i Thrane-rørsla.

To omgrep dukka opp tidleg i arbeidet med denne framsyninga: *Draumen* og *det verkelege*. Ikkje så merkeleg, sidan mykje av Ibsen sitt forfattarskap krinsar om desse orda.

For unge menneske er sjølvsgatt draumen og det verkelege særskjente fenomen. Ungdomstida er fylt av problem blant anna for di draumane er sterke og det verkelege livet ofte sterkare.

I stykket vårt har Ibsen frå starten ein draum: Om å gjere noko meningsfylt ut av livet sitt. Men han har ikkje funne *retninga*. Vi let Ibsen finne retninga gjennom møtet med det verkelege livet, ved å lytte til andre, og ved å stole på eigne krefter. Det trur vi unge menneske i dag óg kan ha nytte av.

Sverre Rødahl.

LÆRLINGEN

— eit spel om Henrik Ibsens ungdomstid

Eit gruppearbeid laga ved Møre og Romsdal regionteater

Forfattar: Morten Jostad
Til nynorsk ved: Marta Schumann

Songane er skrivne av Edvard Hoem
«Drikkevise» — av Henrik Ibsen

I rollene:

HENRIK JOHAN IBSEN: Morten Borgersen
APOTEKAREN:
SVEND FJELLMAND: Knut Ørvig
BOKTRYKKAR ASLAKSEN:
ELSE SOFIE JENSDOTTER:
MOR SÆTER I VIKA: Sigrid Huun
OLE CARELIUS SCHULERUD: Peter Lindbæk

Regi: Sverre Rødahl
Scenografi: Carsten Andersen
Musikk: Henning Sommerro
Sminke og parykkar: Hanne Revold
Inspisient: Kay Garred
Teknikar: Jens Peter Harwerth
Regiassistent: Vivi Sunde
Koregrafisk assistanse: Lise Eger

Musikken blir spela av Henning Sommerro på spinett og synthesizer

Programfoto: *Molde Kameraklubb*
v/ Thor Jacobsen og Randi Moe

Programredaksjon: Roger Tunheim, Sverre Rødahl,
Endre Skar og Vivi Sunde

Premiere 16. oktober 1978

Desse diktarverka av Ibsen er med i framsyninga:

- «En drøm» — Norsk stil 1841-42?
- «Fangen paa Agershuus —
- «Fangen paa Agershuus — En Skitse fra Slutningen af forrige Aarhundrede» — 1850 (omtala)
- «En Dagbogs sidste Blade» fra «Balminder» — 1850
- «Drikkevise fra Catilina» — utgjeven 1850
- «Catilina — drama i tre akter» — utgjeven 1850 (omtala)

SAMHALD VIL SIGRE

Marcus Thrane og arbeidarrørsla i 1850-åra

av Svein Bjørnerem

«Rundt oss rottar dei seg saman. Motstandarane førebur seg til generalangrep — eit avgjerande slag mot verksemda vår. Framtida skal vise om vi består eller om vi bukkar under. Samhald gjer sterk, samhald vil sigre!»

Marcus Thrane la frå seg pennen, strødde sand på manuskript-arket og la det nedst i bunken. Han orka ikkje lesa gjennom heile artikkelen no. Var for trøytt. Men det gjorde godt å skriva han. Gjennom denne leiartikkelen fekk han rusta både seg sjølv og arbeidarane til det oppgjeret med styresmaktene som han visste måtte kome. Stathaldar Gyldenløve sin freistnad på å kjøpe Marcus til å innstille arbeidaragiteringa, hadde mislukkast. No måtte dei gripa til hardare midlar for å stanse den primitive rørsla av arbeidarar og husmenn som Thrane hadde skapt.

Lett i hugen bles Marcus ut parafinlampa og låste seg ut frå dei kummerlege redaksjonslokala til «Arbeiderforeningernes Blad». Han hadde 20 000 kamplystne menn frå Austlandet og Sørlandet i ryggen. — Embetsmennene og dei pengegriske storbøndene sitt einevelde er snart over, sa han til seg sjølv.

På same tid kjende han eit stikk av dårleg samvit. Stadig kveldsarbeid og lange agitasjonsfender for rørsla gjorde at det meste av arbeidet med barna fall på Josephine.

Med desse to interessene krigande i sinnet hasta han frå redaksjonslokala til «Arbeiderforeningernes Blad» i Kirkegata. I skinet frå gasslyktene såg han hovedstadens noblesser på veg til teatret for å la seg gjennomrisle av nasjonal begeistring ved Ole Bull sitt «villspel» og vakker overklasseungdom utkledd som hardinbønder framføre «Brudeferden i Hardanger».

Marcus hadde valt side i den striden som gjekk føre seg — dei svakaste si side. Men gjennom samhaldet var dei no blitt sterke. Dette ga han ei god kjensle der han gjekk.

Han kom til å tenkje på den unge mannen med dei kvasse augo og dei buskne augebruna som han hadde kome i prat med kvelden før etter det første arbeidertoget gjennom gatene i Kristiania. Den unge studenten hadde prata varmt om Thrane sine idear

og om rørsla «fordi det var slik liv og fart over den», som han sa. Thrane kunne ikkje heilt akseptere at dette var den heile og fulle årsaken til at studenten tykte om rørsla. Det måtte vera noko meir enn «liv og fart» som låg bak. Han kunne heller ikkje forstå kvifor studenten ikkje ville slutta seg til ei arbeidarforening.

Teikning: Anne-Grethe Aassve.

Den unge studenten på si side, måtte nok ein gong tenkje på det skodespelet han nett hadde skriva — Catilina. Likskapen mellom revolusjonshelten i spelstykket og Marcus Thrane si gjerning var slående. Det rare var at han ikkje hadde visst om arbeidarføraren Thrane då han skreiv det første skodespelet sitt.

Under skrivinga av «Catilina» vart den unge studenten gripen av alt det som hende ute i Europa — spesielt i Frankrike der ein undertrykt klasse hadde rive til seg makta. — Det same kunne skje her i Noreg, tenkte han. Men illusjonane svann då det nye systemet i Frankrike byrja svikte. — Men Thrane heldt ut, tenkte han og kjende respekten for denne mannen og gjerninga hans vekse. Sjølv hadde han misst noko av gløden, og han kunne ikkje no tenkja seg å slutta seg til rørsla.

For Marcus hadde det vore ein travel og slitsam dag. Førebuingane til demonstrasjonstoget som skulle feira 2-årsdagen for den franske revolusjonen, hadde fälle i fisk. Under møtet hadde det vore spionar til stades, og dei hadde straks sprunge til stathaldar Løvenskiold og fortald om planane. Nett då hadde stathaldaren halde ball til ære for kongen, og meldinga om det som var i gang skapte panikk. Ute i Europa hadde slike demonstrasjonar ført til revolusjon. No trudde Løvenskiold at Thrane ville freista få i stand noko liknande her. I panikk tilkalla han politiet, som straks forbaud demonstrasjonen. 1000 mann frå garnisonen vart sette under våpen. Demonstrasjonen vart avlyst, men styresmaktene var sett i alarm. — Kor lenge går det før dei vil slå til mot oss, tenkte Marcus i det han nådde fram til den mørklagte Møllergata. Det var godt å koma heim — bort frå alt det andre som reiv han med seg.

Klokka tre om natta banka det på døra.

- Kven er det, spør Marcus.
- Politifullmektig Meltzer!
- Kva vil De?

— Du kan gissa kva. Lat opp, eller så bryt eg døra opp!

— Eg kan ikkje lata opp døra for ein framand midt på natta sjølv om han seier å vera politifullmektig.

— Tøv, du kjenner meg på stemma!

— Vel, vent litt til eg finn lykkeljen og får på meg klede.

Marcus bad Josephine lata opp og seie den arrogante politifullmektigen at han ikkje ynskte å bli sett i kasjotten som ein simpel tjuv, men at han skulle møte på politistasjonen dagen etter. Imedan stakk Marcus ut bakdøra og la vegen over den islagte Akerselva og opp i skogen der han gøymde seg til dagen etter.

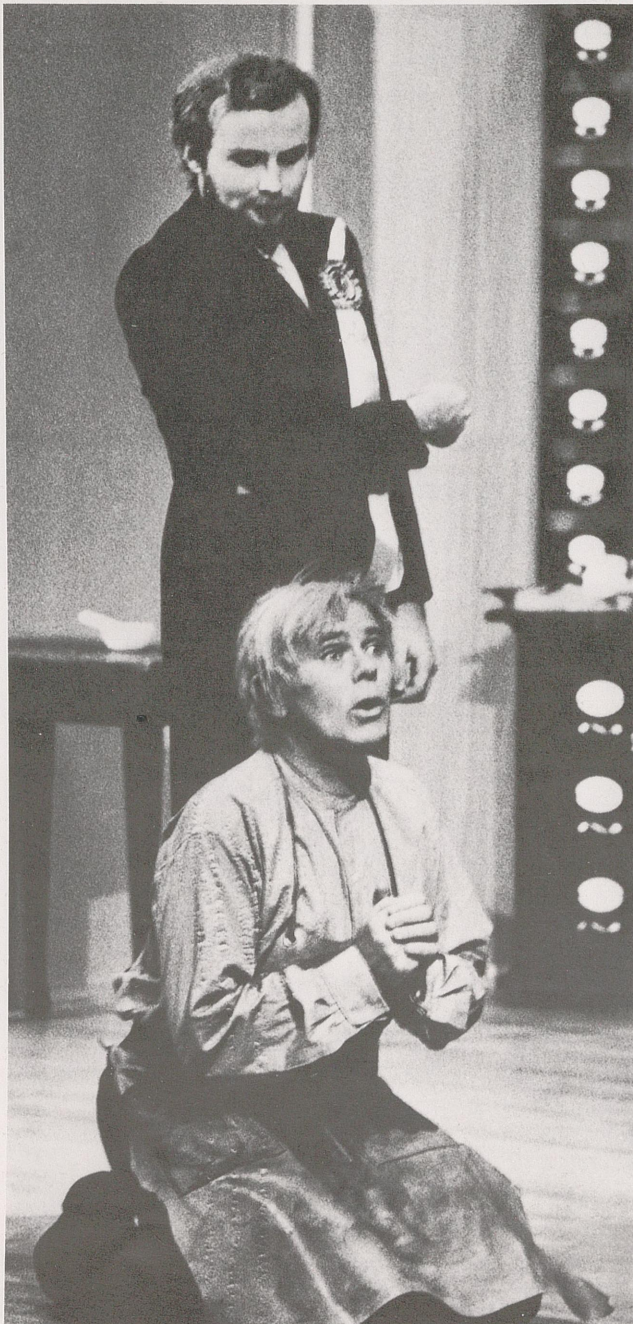
Då han gjekk ut frå stasjonen den råkalde februar dagen visste Marcus at han berre hadde fått ein del siger. Dei ville slå til att for alvor. Når?

For Marcus og dei andre i leiinga for rørsla varde fridomen i fire månader. Etter den andre landssamlinga av arbeidarrepresentantar slo styresmaktene til. Fire år i råde og kalde fengsel hadde starta.

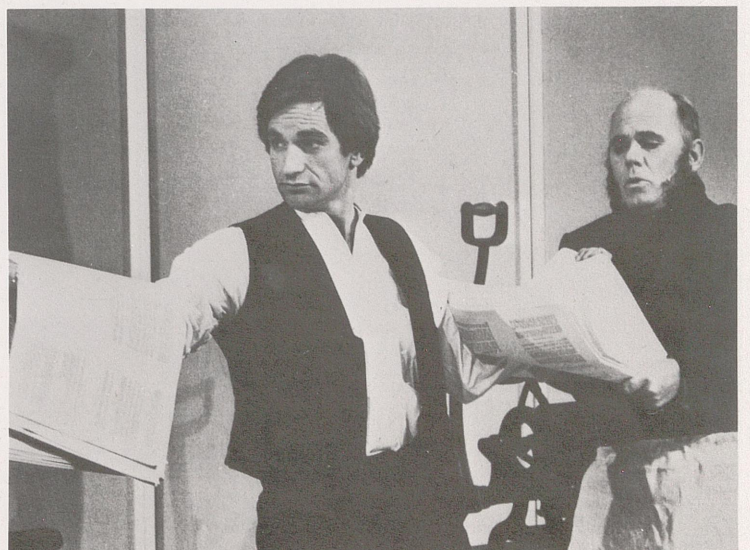
Sigrid Huun og Morten Borgersen.

Under: Morten Borgersen og Knut Ørvig.

Knut Ørvig, Morten Borgersen og Peter Lindbæk.

Under: Peter Lindbæk og Knut Ørvig.

MUSIKKEN

av Henning Sommerro

Påstår eg at musikken til dette stykket er holdt i tilnærma Vaudevillestil spør du deg kanskje om kva det er?

Jau, det var «popmusikk» i første halvdel av 1800-talet dvs. Ibsens lærlingear.

Namnet vaudeville kjem truleg av Vau de vire, dvs. Viredalen, der det på 1400-talet levde ein mann med namnet Basselin som var kjent for visene sine. Dette namnet vart så overført på gatevisene, og i løpet av 1600-1700-talet vart desse muntre, ofte sarkastiske visene bruka i dei populære komediene o.l.

Vaudevillen vart forbilde for den franske opera *Omique* og ved litt hjelp frå dei tyske songspela vart den spesielle *danske* vaudeville skapt.

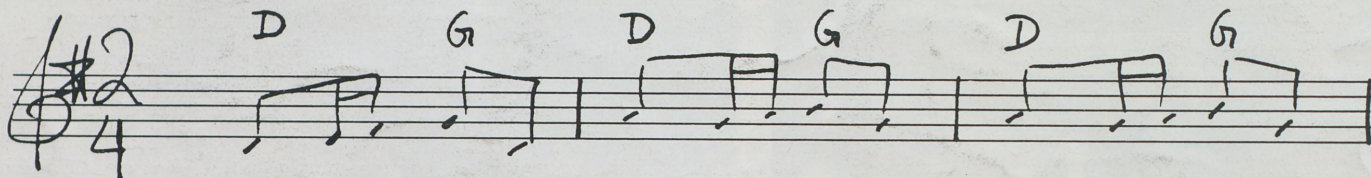
Denne danske vaudevillen var eit slags lystspel med innlagte songar, som og kan minne om revyforma som vi kjenner. Dei førande i Danmark var m.a. Heiberg og Hostrup. Heiberg gav t.d. ut ei bok om vaudevillen i 1826.

Melodiane til tekstane sine stal dei m.a. frå operaer og ikkje minst frå Bellmann. Bellmann var som kjent ein «stortjuv» sjølv han, men det med å stele melodiar, er noko som ikkje

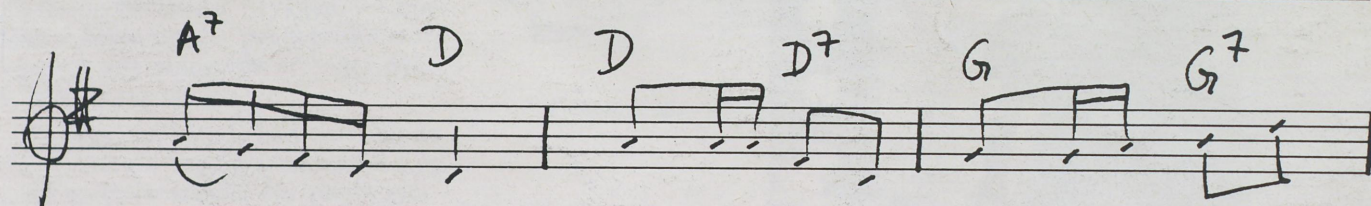
berre forekom på *den* tida. Tradisjonen er også halden oppe i *vårt* stykke, og med unntak av «Drikkevisa», har eg ståle melodiane til songane — naturlegvis med ein del justeringar, men, men

No vil du kanskje stusse over instrumenta som eg brukar, men eg grunngjev det med at spinettet er eit riktig gamalt instrument, mens syntesizeren er frå vår eiga tid, og når ein sett desse to instrumenta opp mot kvarandre hamnar vi i Ibsens ungdom, og da så ?

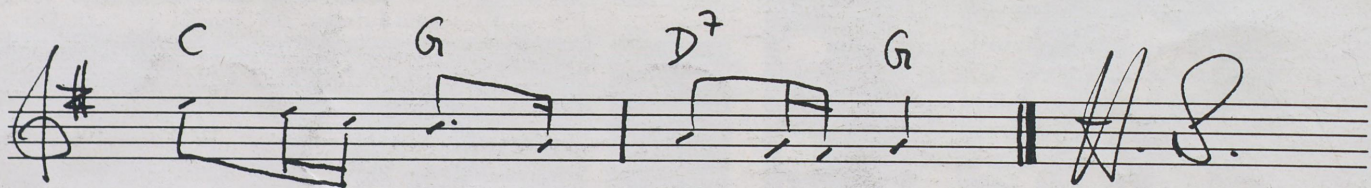
DRIKKEVISE

BACHUS VI HYLLER GLADE VI FYLLER STAUPET TIL RANDA,

DRIKK TIL HANS PRIS. VINEN DEN FINE GLORAUDT SKAL SKINE,

LYST HAR EINKVAR TIL VINGUDENS DRYKK.

MILDT TIL OSS SMILER
NO FADER LIBER.
GLEDA BYD HANDA,
DRUA ER KLÅR.
KOM, LAT OSS NYTE
VIN UTAN LYTE,
STEMME TIL GLEDE
STADIG VÅRT SINN.

*FALERNER = utsøkte viner

MEN FRAMFOR ALLE
BLINKANDE PERLER
KLÅRE *FALERNER,
HERLEGE DRYKK!
MOTET DU GIR OSS,
MUNTERT DU BLIR OSS
ALLE TIL LYSTIG
FRYD I VOR SJEL.

IBSEN/SCUMANN